

Бондар О. С.

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ТА ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ УСИНОВЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Відповідно до ст. 51 Конституції України сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою [1]. Турбота про дітей, уважність до їх виховання є не тільки природною потребою батьків, а й їх конституційним обов'язком, що закріплено Сімейним кодексом України. Щоб забезпечити максимально сприятливі умови для виховання дітей, які втратили батьків, задовольнити бажання як неповнолітніх, так і дорослих громадян, законодавством України прийнято можливість усиновлювати (удочеряти) дітей.

Усиновлення (удочерення) дітей є юридичним актом, внаслідок якого між усиновлювачами, їх родичами та усиновленою дитиною виникають права та обов'язки, що є аналогічними з правами та обов'язками батьків, їх родичів та дітей. Можливість усиновлення дітей регламентована як міжнародно-правовими актами, так і національним законодавством України. Відповідно до Сімейного кодексу України встановлено, що усиновленням є «прийняття відповідною особою (усиновлювачем) у свою сім'ю особу на правах дочки чи сина» [2]. Процес усиновлення може бути здійснений на підставі рішення суду, з дотриманням визначених законодавством вимог. Усиновлення провадиться судом за заявою осіб (особи), які бажають усиновити дитину, у порядку окремого провадження за правилами, передбаченими цивільним процесуальним законодавством.

Усиновлення в Україні, як форма влаштування дітей, що залишилися без піклування батьків, досить поширена. Щорічно у нас в країні в сім'ї як усиновлені приймається велика кількість дітей, про що свідчить відомості Державної служби статистики за період з 2000 по 2017 рік [3]. З огляду на статистику можна зрозуміти, що це усиновлення здійснюється насамперед родичами, знайомими та усиновлення вітчимою чи мачухою, чи так зване внутрішньосімейне усиновлення, а також усиновлення з дитячих закладів.

Розглянемо більш детально процедуру усиновлення відповідно до національного законодавства. Відповідно до ст. 311 Цивільного процесуального кодексу встановлено вимоги до заяви про усиновлення, що подається до суду, отже, зауважимо, що усиновлення проводиться тільки за бажанням громадян, які повинні замінити батька або матір для дитини, що

усиновлюється. Зазначимо, що без їхньої волі процедура усиновлення не може бути здійсненою, і ніхто інший не має права закрити справу про усиновлення в суді. З цієї причини ця стаття закріплює можливість усиновлення лише з ініціативи усиновлювача. Надалі, суд за фактом перевірки заяви по критерію підсудності, та в разі встановлення відсутності недотриманих вимог встановлених ЦПК щодо змісту заяви відкриває провадження у справі в порядку передбаченому ст. 190 ЦПК [4].

Усиновити дитину дозволяється громадянам, які не лише цього хочуть, а й зможуть належно виховати. Вимоги до усиновлювачів встановлені в ст. 211–212 СК України [2]. Важливо зазначити, що усиновлення дитини може здійснювати як громадянин України, так і іноземець. Проте, відповідно до статті 213 Кримінального кодексу України, громадянин України має пріоритетне право на усиновлення. Це означає, що у випадку, коли кілька осіб, включно з іноземцями, висловили бажання усиновити ту саму дитину, переважне право на усиновлення належить громадянину України.

Під час процедури усиновлення найважливішим є думка і ставлення самої дитини до змін. Сімейне законодавство закріплює, що якщо дитина досягла «такого віку та рівня розвитку, що може її висловити», то її згода є обов'язковою [2]. Але треба врахувати, що на практиці виникають такі ситуації, коли дитина, прив'язуючись до певних людей, уже до усиновлення вважає їх своєю сім'єю, батьками. В такому випадку варто керуватися положенням ч. 4 ст. 218 СК, відповідно до якого згода дитини не потрібна.

Зрештою важливо зазначити такий аспект, як таємниця усиновлення, що регламентована ст. 226 СК України. Жодна людина не має право без згоди усиновлювачів надавати дані, документи з яких може бути виявлено, що мало місце усиновлення дитини, в інакшому випадку ця особа буде притягнута до кримінальної відповідальності. Факт розголошення такої таємниці може негативно вплинути як на моральному, так і на фізичному стані дитини. Варто зауважити, що у практиці часто трапляються випадки, коли дитина дізнається про те, що її батько та мати не є її біологічними батьками. Дізнавшись про такі факти, дитина впадає у депресивний стан, апатію. Тавлуй О. зауважує: «Порушення конфіденційності усиновлення (удочеріння) вважається більш серйозним правопорушенням, ніж порушення особистої недоторканності» [5, с. 193].

Отже, з огляду на виконаний аналіз можемо зробити висновок, що усиновлення є однією з пріоритетних форм влаштування дітей, що залишилися без піклування батьків, саме для психологічного стану дитини, бо вона більше наближена до виховання дітей у рідній сім'ї. Процес усиновлення – це складний як щодо права, так і в моральному аспекті процес, що встановлює певні цінності та орієнтири у прийомній сім'ї. Тому складова системи права, що регулює процес усиновлення, повинна враховувати безліч аспектів, починаючи від дотримання вимог законодавства та закінчуючи процесом реалізації наданого права.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 05.11.2023).
2. Сімейний кодекс України. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 05.11.2023).
3. Кількість усиновлених дітей. *Державна служба статистики України*. URL: ukrstat.gov.ua. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 05.11.2023).
4. Цивільний процесуальний кодекс України. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 05.11.2023).
5. Тавлуй О. Розголошення таємниці усиновлення: окремі аспекти розмежування з іншими правопорушеннями. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 6. С. 192–195. URL: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2021.6.30> (дата звернення: 05.11.2023).

Бориславський Р. А.

доктор філософії, викладач кафедри теорії права, конституційного та приватного права
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

УСИНОВЛЕННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Усиновленням є прийняття усиновлювачем у свою сім'ю особи на правах дочки чи сина, що здійснене на підставі рішення суду, відповідно до ч. 1 ст. 207 Сімейного кодексу України [1].

За приблизними даними статистики, кількість сиріт і дітей, що залишилися без батьківської опіки, досягла позначки у понад 68 тис. За інформацією Національної соціальної сервісної служби України, під час війни без батьківського піклування залишилося понад 4,5 тисяч дітей. Також, за приблизними даними, росія депортувала понад 13 тис. українських дітей.

Від початку повномасштабної війни в Україні процедура усиновлення зазнала певних змін.

Упродовж першого місяця після початку повномасштабного воєнного вторгнення росії в Україну усиновлення було призупинено (а точніше, його було неможливо здійснювати). Це стосувалось як процесів, розпочатих до війни, так і нових заяв на усиновлення. Така перерва не була пов'язана зі змінами в законодавстві, а була викликана об'єктивними реаліями. Органи державної влади, зокрема й суди, які беруть участь у процедурі усиновлення, переважно призупинили свою роботу, аби забезпечити своїм працівникам безпечні умови роботи.

В умовах воєнного стану усиновлення дітей, які перебувають на території України, можливе лише в тих регіонах, де немає воєнних дій та